

Vlaamse adders doorstaan het warme en zonnige 2018

De zomer van 2018 was warm, droog en duurde erg lang. Dat ging zowel in Vlaanderen als Nederland gepaard met een opmerkelijke afname van het aantal waarnemingen van de adder. Onderzoekers vreesden dat de uitzonderlijke weersomstandigheden een nadelig effect hadden op de conditie en overleving van de dieren. Ze keken dan ook met meer dan gewone belangstelling uit naar het voorjaar van 2019, wanneer de adders ontwaken uit hun winterslaap. Dan zou duidelijk worden of er minder adders overleefden dan in andere jaren. Om de vinger strak aan de pols te houden, geven we hier een eerste overzicht van de nieuwe waarnemingen.

De zomer van 2018 was de droogste en zonnigste sinds het begin van de meteorologische metingen in 1833. Optimale omstandigheden voor adders en andere ectotherme dieren, zou je denken. Ze gebruiken immers zonnewarmte om hun lichaamstemperatuur op een comfortabele 32 - 35 °C te krijgen. Bij langdurige en aanhoudende zonneschijn hebben "zonnende" adders slechts korte tijd nodig om op te warmen. Daarna verdwijnen ze tussen en onder de vegetatie, of zelfs onder de grond, waar ze veel moeilijker zijn waar te nemen. Het is dus op zich niet zo verwonderlijk dat er tijdens de zomer van 2018 minder adders gezien werden. Wat de adderonderzoekers evenwel verontrustte, was het geringe aantal waarnemingen tijdens het najaar van 2018, toen de weersomstandigheden heel wat gunstiger waren. Kan de aanhoudende droogte en

warmte oorzaak zijn van een verhoogde sterfte? Ja, want adders zijn erg gevoelig voor extreme warmte. Wanneer hun lichaamstemperatuur boven circa 40 °C stijgt, verliezen ze hun lichaamscoördinatie en moeten ze een koele plek opzoeken, anders sterven ze door oververhitting. Indien deze omstandigheden aanhouden, kan dat leiden tot een verminderde voedselopname, een verzwakte conditie en een verhoogde sterfte. Pas in 2019 zou duidelijk worden of dit scenario realiteit werd.

Ondertussen zijn de adders al ruim twee maanden (feb-apr) actief in 2019 en kunnen we de eerste resultaten geven. Alle gegevens werden verzameld in het militaire domein "het Groot Schietveld" (Wuustwezel, Brecht; prov. Antwerpen, België), vindplaats van een van de grootste West-Europese adderpopulaties, die al sinds 2000 intensief onderzocht wordt. Op 17 februari, bij een opstoot van zonnig en warm lenteweer, ontwaakte de eerste adderman uit de winterslaap. Dat was een erg vroege datum, de vroegste die we ooit vaststelden. De eerste addervrouw vonden we op 23 februari, maar dat was een eenzame vroege ontwaakster, pas vanaf 24 maart volgden andere vrouwen. Vanaf 17 februari en tot 20 april verzamelden we 330 gegevens, van 205 verschillende adulte mannen, 30 adulte vrouwen en 14 onvolwassen adders (omdat de vrouwen en de jongere dieren later actief worden, zijn hun aantallen tijdens het voorjaar steeds laag). Vergelijking met voorgaande jaren, waarbij we rekening houden met de zoektijd (aantal uren veldwerk), toont dat er bij geen van de drie groepen adders in

Adderhabitat in het Groot Schietveld met verdorde struikheide ten gevolge van de droogte en warmte tijdens 2018. Ondanks de zichtbare schade aan de vegetatie, werd geen negatief effect op de adderpopulatie vastgesteld. (Foto: Dirk Bauwens)

2019 minder dieren werden waargenomen dan in voorgaande jaren (Figuur 1). Dat is al een eerste bemoedigende vaststelling, maar sluit niet uit dat er een verhoogde sterfte was in 2018.

Voor de adulte mannen kunnen we een voorlopige schatting maken van de overlevingskansen in de periode 2018-19, en vergelijken met voorgaande jaren. Daartoe kijken we naar de dieren gevangen in een bepaald jaar en berekenen we welk percentage daarvan hervangen werd tijdens het daaropvolgende voorjaar (tot zo april). Omdat niet alle overlevende dieren gevangen worden in het voorjaar, onderschat deze procedure de werkelijke overleving, maar levert wel waarden die direct vergelijkbaar zijn tussen jaren. Zo'n 39% van de in 2018 aanwezige adulte addermannen overleefde tot het voorjaar van 2019. Dat percentage ligt zeker niet lager dan tijdens andere jaren (Figuur 2) en toont dat er geen aanwijzingen zijn voor een verhoogde sterfte bij de addermannen tijdens de warme zomer van 2018 (en de daarop volgende winter).

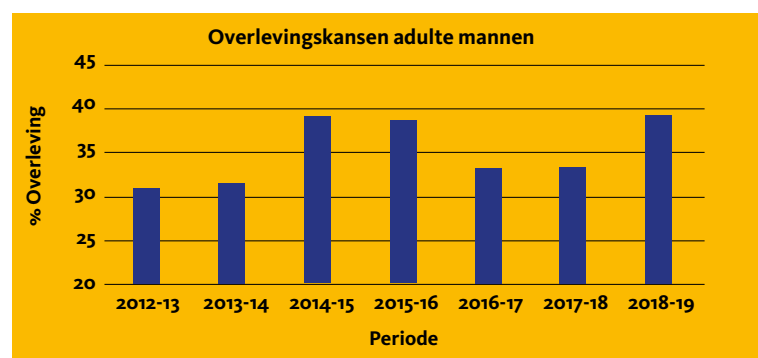
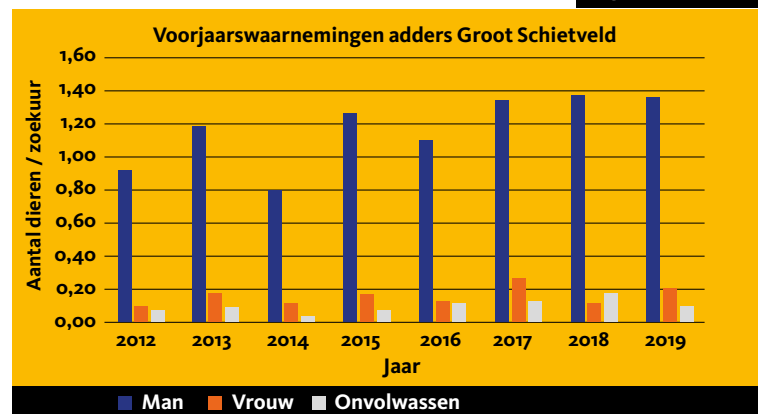
We berekenden ook de conditie (de verhouding tussen gewicht en lichaamslengte, iets als de BMI bij mensen) van de adders na het beëindigen van de winterslaap. De conditie weerspiegelt vooral de hoeveelheid voedsel die verorberd werd tijdens de voorgaande zomermaanden. Bij zowel de adulte mannen als vrouwen was de gemiddelde conditie in 2019 zeker niet lager dan in andere jaren. Klap op de vuurpijl was wel dat meerdere van de pas ontwaakte vrouwen reeds eieren in de eileiders had. Dat hadden we nog nooit zo vroeg op het jaar vastgesteld. Aangezien de eisprong pas plaatsvindt wanneer het vrouwtje over voldoende vetreserves beschikt, die ze tijdens de voorgaande zomer heeft opgebouwd, wijst dat op een meer dan voldoende voedselopname tijdens de zomer van 2018.

In 't kort: op basis van de voorlopige, maar toch wel talrijke gegevens verzameld tijdens het voorjaar van 2019, vinden we

geen enkele aanwijzing voor directe negatieve effecten op de aantallen dieren, overlevingskansen en lichaamsconditie van de adders. Ondanks de langdurende droogte en warmte tijdens 2018. Onze toch wel wat sombere voortzichten waren dus ongegrond. Dat is erg heuglijk nieuws, vooral omdat we in de nabije toekomst nog meer van dergelijke zomers mogen verwachten. De adders zijn dus in staat het hoofd te bieden aan uitzonderlijk warm weer, althans wanneer ze kunnen beschikken over voldoende koele schuilplaatsen, met een voldoende groot voedselaanbod.

Dirk Bauwens & Katja Claus

Figuur 1

Figuur 2